вновь приобретенные способности служат основой для развития креативных качеств личности. Не только знания, умения и навыки, но и характер их приобретения являются основой для учебно-воспитательного процесса в целом.

Литература

1. Азизходжаева Н.Н. Вопросы подготовки учителя в системе непрерывного педагогического образования. - Ташкент: ТГПИ, 1995. – С.64.
2. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учебник для вузов. - М.: Логос, 2001. – С.384.
3. Интенсификация творческой деятельности студентов. // (В.И.Андреев и др.) - Казань.: Изд-во Казан, ун-та, 1990. – С.197.
4. Меченская.Н.А Проблемы обучения и развития // Проблемы общей возрастной и педагогической психологии. -М.:1978.-С. 156
5. Развитие творческой активности студентов опыт, проблемы, перспективы. / А.П.Дьяков, Г.В.Горенко, А.И.Стеценко и др. - Воронеж: Изд-во Воронеж, ун-та, 1991. – С.159.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақола инсон шахсининг ижодий қобилиятларини ривожлантириш, барча таълим жараёнларида шахсий қобилиятлар масалаларини, касбий тайёргарлигини, шахсий ижодий қобилиятлар шаклланишининг мураккаб самарадорлигини, талабаларнинг ижодий қобилиятларининг баъзи компонентлари инсон ижодий фаолиятида намоён бўлиши жараёнлари очиб берилган.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящается развитию творческого качества человеческой личности, творческих личностных проблем на всех уровнях образования и профессиональной подготовки. Сложные эффекты, необходимые для формирования творческой личности, творческих способностей отдельных компонентов студента фокусируются на творческих качествах человека.

SUMMARY

The article is devoted to the development of creative qualities of a human personal, creative personality problems at all levels of education and training. The complex effects required for the formation of a creative personality creative abilities of the individual components of the student are focused on the creative qualities of the person.

БАЛАНЫҢ РАЎАЖЛАНЫЎЫНА КОМПЬЮТЕР ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ТӘСИРЛЕРИ

Г.П.Кеўнимжаева -*әмелий математика ҳәм информатика қәнигелигиниң 3-курс талабасы*

Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлекетлик университети

Таянч сўзлар: болалар, компьютер, интернет, ахборотларни ўзлаштириш, бола саломатлиги, компьютер богланиши.

Ключевые слова: дети, компьютер, интернет, восприятие информации, здоровье ребёнка, компьютерная зависимость.

Key words: children, computer, Internet, information perception, the child's health, computer addiction.

Өзбекстан Республикасында ғәрезсизликке ерискен дәслепки күнлерден-ақ, аналар ҳәм балалар денсаўлығына айрықша итибар берилип, 2000-жыл «Саламат әўлад жылы», 2001-жыл «Аналар ҳәм балалар жылы», 2008-жыл «Жаслар жылы», 2010-жыл «Бәркамал әўлад жылы», 2014-жыл «Саламат бала жылы» ҳәм усы 2016-жыл «Саламат ана ҳәм бала жылы» деп жәрияланып, кең көлемли ис-илажлар әмелге асырылып келинбекте. Өзбекстан республикасының биринши Президенти И.А.Каримовтын атап өткениндей: «Перзентлеримиз бизден көре күшли, билимли, дана ҳәм әлбетте, бахытлы болыўы шәрт» [1]. Солай екен, жаңа әўладты ҳәр тәреплеме саламат әўлад етип тәрбиялаў ҳәр биримиздиң тийкарғы ўазыйпамыз. Тилекке қарсы, ҳәзирги күнде айырым шаңарақларда жас әўладты тәрбиялаўдай жуўапкершиликли ўазыйпаны телевизор, телефон, компьютер яки басқа да техникалық қуралларға исенип "тапсырып қойған" ата-аналар көзге тасланбақта. Базы да ата-аналар мектеп жасындағы балаларының дыққаты турақсыз, ядта сақлаў уқыбының пәслигинен налыйды. Усы орында булар балаларының интернеттен қәлегенинше, компьютерден ҳәдден тыс пайдаланғанлығын тәсири екенлигин ойына да келтирмеўи мүмкин. Шыпакерлердиң ескертиўлерине нәзер салсақ, бас мий тийкарынан, керексиз мағлыўматлар менен көп ислесе берсе, еслеп қалыў қәбилети төменлеп баратуғынлығына гүўа боламыз [2]. Солай екен, бала жүдә ынжық, ашыўшақ, нәсиятларға қулақ аспайтуғын, өз басымша, қәбилетсиз болып өседи. Балалардың компьютер, телефон ҳәм интернеттеги унамсыз сайтлар, сондай-ақ, ойынларға жипсиз байланып қалыўы түрли кеселликлерге алып келинетуғынлығына айтарлықтай себеп болады. Бундай сайтлар ҳәм ойынларға байланып қалыў тәсиринде балалардың дүнья қарасы бир орында қатып қалмайтуғынлығына ҳеш биримиз кепил бола алмаймыз. Балада жәмийетке бийпәрўалық жүзеге келеди. Нәтийжеде, адамлар арасынан өзин алып қашып, интернет кафелерде саатлап отырып қалатуғын болады. Бунда әсиресе, мектеп жасындағы балалар тәрбиясы ҳәм жүриступрысына сергеклеў болыўымыз керек. Бул пикирлер баланы компьютерден биротала қорқытып таслаў дегенди аңлатпайды, керисинше, интернет сайтларынан мақсетке муўапық пайдаланыў, қала берсе, дөретиўшилик жумысларды ислеў ҳәм танысыў, мағлыўматлар ҳәм жаңалықларды саналы анализлеў, қулласы, билим алыў жолында кең мағлыўматлар алыўшы информациялық дерек сыпатында қараўға үйретиўимиз тийис. Бундай машқалаларды шешиўде тәбийий түрде, компьютерлерден балалар қай дәрежеде пайдаланбақта ҳәм қалай пайдаланыў зәрүр? деген сораўлар жүзеге келеди.

Бундай сораўлардың жуўабын табыў ушын психологлар, педагоглар, тәрбияшы-устазлар, журналистлер ҳәм информациялық технологиялар қәнигелери тәрепинен илимий үйренилип, изертленилип, иске асырылатуғын жумыслар көлеми аныќланып, белгили бир бағдар тийкарында ис-илажлар белгилениўи тийис [3]. Ҳәзирги күнде Өзбекстанда интернеттен пайдаланыўшылар саны он еки миллионнан асты, олардың басым көпшилигин жаслар қурайды, сондай-ақ, халықаралық социологиялық-сораўнама өткериўши шөлкемлер тәрепинен изертлеўлерге нәзер салсақ, бүгинги күнде дүнья бойлап бес миллиардқа жақын адам интернеттен пайдаланып, олардың 1 пайызы балалар екенлиги анықланған.

Балалардың тәрбиясында ҳәм дурыс раўажланыўында оған интернеттиң тәсири ҳаққында сөз етиўимиз ушын биринши гезекте, олардың не менен шуғылланып атырғанлығын, бала қандай мағлыўматлар алып атырғанлығын билиўимиз, керек болса, қадағалап барыўымыз тийис. Себеби, интернеттиң зыянлы тәреплери менен бирге, оның пайдалы тәреплерин де итибардан шетте қалдырмаўымыз лазым. Айырым ата-аналар интернет балаларға тек зыян келтиреди деп ойлайды. Бирақ интернеттиң балаға пайдасы, оның раўажланыўына унамлы тәсирлери де айтарлықтай көп. Мысалы, балалар интеллектуаллығын асырыўшы ойынлардың пайдасы, қосық айтыўды үйрениў, сүўрет салыў, дурыс жазыў, оқыў, сондай-ақ, мақсетке муўапық видеолардан (мультфильм, халық ертеклери ҳәм т.б.) бахалы мағлыўматлар алыў, кеўил көтериўине ҳәм раўажланыўына жәрдемин тийгизеди. Соны да умытпаўымыз керек бизлер информациялық технологиялар әсиринде жасап атырмыз, яғный жигирмаланшы әсирдиң екинши ярымынан баслап дүнья жүзи мәмлекетлеринде адамзат турмысында глобал компьютерлестириў дәўири басланды. Компьютер бүгинги күнде барлық социал-экономикалық тараўларға, сондай-ақ, дерлик, ҳәр бир шаңараққа кирип барды, яғный компьютер бүгинги жасаў тәризимиздиң ажыралмас бир бөлегине айланды десек қәте болмайды. Көпшилик адамлар компьютерлерсиз өз мийнет искерлигин көз алдына келтире алмайды. Компьютер техникасы арқалы интернеттиң турмысымызға кирип келиўи тәбийий процесс, оны тоқтатыўдың илажы жоқ. Сонлықтан, бүгинги күнде барлық абыройлы жумыс орынларында интернеттен пайдаланып билиўди ҳәм компьютер саўатлылығына ийе болыўды талап етеди. Солай екен, балалар кишкене ўақтынан баслап-ақ, компьютер саўатлылығын ҳәм онда ислеў көнликликпелерин арттырса, келешекте нәтийжесин береди. Сонлықтан, балаларды компьютер ҳәм интернеттен улыўма шеклеп таслаў дурыс емес, себеби, виртуал дүнья қәле-қәлеме барлық мәмлекет ҳәм шаңарақларды орап, қамтып келмекте. Бул жерде биринши Президентимиз И.А.Каримов төмендегише атап өтти –"... жасларымыз тек ғана оқыў орынларында емес, ал радио-телевидение, баспа сөз, интернет сыяқлы ғалаба-хабар қураллары арқалы да ҳәр түрли, кең информациялар алмақта. Дүнья информация майданы барған сайын кеңейип баратырған усындай бир жағдайда балаларымыздың мийине тек орап-шырмап, оны оқыма, буны көрме деп бир тәреплеме тәрбия бериў, олардың дөгерегин темир дийўал менен орап алыў, ҳеш гүмансыз, заманның талабына да, бизиң ийгиликли-мақсет нийетлеримизге де туўры келмейди. Неге дегенде, биз журтымызда ашық ҳәм еркин демократиялық жәмийет қурыў ўазыйпасын өз алдымызға

мақсет етип қойғанбыз ҳәм бул жолдан ҳеш қашан қайтпаймыз". Солай екен, биз балаларға ҳәр қандай жағдайда компьютер менен ислесиў процесинде пайдалы талапнамаларға әмел қылыўын мийине сиңдирип, оларды ҳәр тәреплеме жетик ҳәм саламат әўлад болып тәрбияланыўында үлес қосыўымыз тийис.

Әдебиятлар

1. Каримов И.А. Жоқары мәнаўият – жеңилмес күш. -Т.:«Маънавият», 2008.
2. Гунн Г.Е. Компьютер: как сохранить здоровье: Рекомендации для детей и взрослых. СПб.: Нева. -М.: Олма-Пресс, 2011.
3. www.uzssgzt.uz. Өзбекстанда денсаўлықты сақлаў порталы.
4. www.ziyonet.uz. Өзбекстан билимлендириў порталы.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақола компьютернинг бола саломатлигига таъсирига бағишланиб, болаларнинг компьютердан ҳаддан зиёд кўп фойдаланганда соғлигига ва ривожланишига таъсири ўрганилади.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящается вопросам влияния компьютера на здоровье детей. Рассматриваются основные моменты взаимодействия ребёнок-компьютер, а также нарушения здоровья детей, вызванные длительным нахождением за компьютером.

SUMMARY

The article focuses on the issues of impact of the computer on the health of children. The author considers the main points of interaction, child-computer, as well as violations of children's health, caused by a long stay at the computer.

«AMMIAKNI SINTEZ QILISH» MAVZUSINI O'QITISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI

A.J. Kurbanbaeva –*assistent o'qituvchi*

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedogogika instituti

G.P.Genjemuratova - *kimyo fanlari nomzodi, docent*

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti

**Tayanch so`zlar:** azot, azot xossasi, o`qitish uslublari, pedagogik texnologiya, aqliy hujim.

Ключевые слова: азот, свойства азота, способы изучения, педагогическая технология, мозговой штурм.

Key words: azote, special qualities of azote, methods of study, pedagogical tehnologiy, brainstorm.

Zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir.

Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o'quvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, o'quvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma hamda malakalar darajasini baholash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

Pedagogik texnologiya har bir pedagogning imkoniyati darajasida tashkil qilinishi kerak.

Qanday usul va vositalar yordamida tashkil qilinishidan qat'iy nazar pedagogik texnologiyalar:

-Pedagogik faoliyat (ta'lim-tarbiya jarayonining) samaradorligini oshirishi;

-O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida o'zaro hamkorlikni qaror toptirishi;

-O'quvchilar tomonidan o'quv predmetlari bo'yicha puxta bilimlarning egallanishini ta'minlashi;

-O'quvchilarda mustaqil, erkin va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishi;

-O'quvchilarning o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqara olishlari uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishi;

-Pedagogik jarayonda demokratik va insonparvarlik g'oyalarining ustuvorligiga erishishni kafolatlashi zarur;

Pedagogik texnologiyalardan majburan foydalanish mumkin emas. Aksincha, tajribali pedagoglar tomonidan asoslangan yoki ular tomonidan qo'llanilayotgan ilg'or texnologiyalardan maqsadga muvofiq foydalanish bilan birga, ularni ijodiy rivojlantirish maqsadga muvofiqdir. Quyida ta'lim amaliyotida qo'llanilayotgan interfaol usullardan bir nechtasining mohiyati va ulardan foydalanish borasida so'z yuritamiz:

"Fikriy hujum"

Mazkur usul o'quvchilarning mashg'ulotlar jarayonidagi faolliklarini ta'minlash, ularni erkin fikr yuritishga rag'batlantirish hamda bir xil fikrlash inersiyasidan ozod etish, muayyan mavzu yuzasidan rang-barang g'oyalarni to'plash, shuningdek, ijodiy vazifalarni hal etish jarayonining dastlabki bosqichida paydo bo'lgan fikrlarni yengishga xizmat qiladi [1].

Bu usul A.F.Osborn tomonidan tavsiya etilgan bo'lib, uning asosiy tamoyili va sharti mashg'ulotning har bir ishtirokchisi tomonidan o'rtaga tashlanayotgan fikrga nisbatan tanqidni mutlaqo taqiqlash, har qanday luqma va hazil-mutoyibalarni rag'batlantirishdan iboratdir.

Bu usuldan foydalanish chog'ida o'quvchilarning umumiy soni 15-20 nafardan oshmasligi maqsadga muvofiqdir.

"Yalpi fikriy hujum"

Ushbu usul J. Donald Filips tomonidan ishlab chiqilgan va 20-60 nafar o'quvchilardan iborat sinflarga qo'llash mumkin.

Usul o'quvchilar tomonidan yangi g'oyalarning o'rtaga tashlanishi uchun sharoit yaratib berishga xizmat qiladi.

Har biri 5 yoki 6 nafar o'quvchilarni o'z ichiga olgan guruhlarga 15 daqiqa ichida ijobiy hal etilishi lozim bo'lgan vazifalar beriladi. Belgilangan vaqtda guruhdan biror o'quvchi axborot beradi. Guruh tomonidan berilgan axborot boshqa guruh a'zolari tomonidan muhokama qilinadi va baholanadi. O'qituvchi guruhlar ichidan eng yaxshi deb topilgan javoblarni e'lon qiladi va faoliyatlariga qarab rag'batlantiradi.

Ta'lim texnologiyasining mohiyati, uning yutuqlari bilan ta'lim sohasi xodimlarini xabardor etib borish, ularning bu boradagi malakalarini oshirishga yo'naltirilgan faoliyatni tashkil etish ham ta'lim texnologiyasi muammolarini tadqiq etuvchi tashkilotlar zimmasidadir.

Ta'limning bugungi vazifasi o'quvchilarni kun-sayin oshib borayotgan axborot ta'lim muhiti sharoitida mustaqil faoliyat ko'rsata olishga, axborot oqimidan oqilona foydalanishga o'rgatishdan iboratdir.

Pedagogik texnologiyaning metodologik asoslari umumiy metodologiyaning asosiy tamoyillari tizimida yangi hodisa sifatida uni dialektik mantiq va bilish nazariyasining kategoriya va tamoyillari tizimidagi evristik imkoniyatlar darajasiga olib chiqadi. Tamoyillar tizimi nazariy metodologik bazis sifatida namoyon bo'lib, mazkur bazis asosida pedagogik texnologiyaning konseptual modelini qurish imkoniyatlari aniqlanadi.

Ta'lim majmuining konseptual tahlili quyidagi xulosalarni chiqarish imkonini beradi:

-Har qanday texnologiya negizida mehnat faoliyati ko'rinishidagi o'zaro jamoaviy ta'sir yotadi. Texnologiya mehnat jarayonining o'ziga singdiriladi. Pedagogik texnologiyaning pedagogik jarayonni amalgam oshirish shakli sifatidagi mohiyati pedagogik faoliyat sohasida namoyon bo'ladi.

-Insonning ongi jamoaviy o'zaro ta'sir in'tikosining ideal shakli hamda dialektik qarama-qarshiligini ifoda etib, o'zgartirilgan mehnat sifatida namoyon bo'ladi. Pedagogik texnologiya pedagogik amaliyotda namoyon bo'ladi.

-Pedagogik texnologiya ijtimoiy texnologiyadan ajralib chiqib, o'z taraqqiyotida shartli jamoaviy repetiisiyaviy (mashqlantiruvchi) refleks bosqichini bosib o'tgan holda, asosiy texnologik o'zaro ta'sirlarni maqsadga muvofiq tarzda takrorlovchi harakat va operasiyalar tizimiga ajratadi. Bundan kuzatilgan maqsad ijtimoiy ongni mustahkamlash va to'plangan tajribanin yangi avlodlarga yetkazishdan iborat bo'lib, uning predmeti esa ideallashtirilgan tavsifga ega.

-Pedagogik texnologiya mohiyatining umumiy jihatlari, shakl va mazmuni, qarama-qarshiliklar tizimi, miqdoriy va sifat o'zgarishlari dialektikasi, qurilishi, amal qilishi va rivojlanishining umumiy qonun va qonuniyatlari texnologiyaning umumfalsafiy konsepsiyasi doirasida muvaffaqiyatli ravishda ko'rib chiqilishi mumkin. Uning harakat mantiqi moddiy ishlab chiqarish sohasidagi yuqorida ko'rib chiqilgan qonuniyatlar, uning dialektik qarama-qarshi jihati bo'lgan ma'naviy ishlab chiqarish, shuningdek, ta'lim sohasi qonuniyatlarini ko'chirish jarayonini aks ettirishdan iborat.

-Pedagogik texnologiya nazariy negizga ega, zero asl texnologiya o'zining mustahkam ilmiy-nazariy poydevoriga asoslanadi;

Buning uchun ularga uzluksiz ravishda mustaqil ishlash imkoniyati va sharoitini yaratib berish zarur. Shu sababli, ta'lim jarayonini texnologiyalashtirish, aniq vazifalarni qo'ygan holda, dars mashg'ulotlarinining usul va vositalarini to'g'ri tanlash orqali shaxsning intellektual salohiyati va ijodiy qobiliyatini rivojlantirish, jamiyatdagi har bir fuqaroning bilim va malakasini oshirish, tezkor ta'lim uchun shart-sharoit yaratish mumkin.